

Lastno cerkveno šolo osnovati je menda lažje reči, kakor izpeljevati, zakaj pa obstoječo nasprotniku izročevati, ker nihče ne sili. Tudi po deželi med kmečkim ljudstvom so nasprotniki duhovščine; ako učitelj ne najde pomoči pri duhovnih, obračal se bo drugam, in vpraša se, če ne bo najdel tudi drugej, če ne povsod, pa v nekterih krajih zdatne pomoči. V bojih si išče vsaka stranka zaveznikov, in cerkev se bo opirala na neduhovne, čemu pa potem odpravljati od sebe naravnih zaveznikov, ljudskih učiteljev?

Vsaka prehodna doba ima svojo težavno situacijo, in kdor hoče dobro spat, si mora dobro postlati, in kdor hoče v prihodnje vladati, naj ne daje kermila iz rok, ker znane so besede, če nas iz šole s silo pahnejo, prišli bomo nazaj z moralno močjo. No, te sile pa še ne vidimo pri nas; — le premagovati samega sebe je treba, sicer pa ravnati po zveličarjevih besedah in v djanji kazati resnice, ktere je Kristus posebno priporočal, potem se bo občutljivost in razkačenost, akoravno opravičeno, zelo zelo zmanjšala in ohladila.

K sreči učiteljskega stanu pripomorejo naj pred učitelji sami, ako spoznajo svoj stan in tudi namen ljudske šole, tedaj z mero in resničnostjo, k učiteljevi sreči pa pripomorejo duhovski in deželski predniki z vestnim in nesamopridnem prizadevanjem in nevtudljivo delavnostjo.

M. Močnik.

Stari in mladi Slovenec.

D.

Davino.

O. Davino olim, *da*vinū *antiq*uus zlasti z ozirom na čas (prim. *vetū*hū in *starū*); iz *da*vna, *da*vē cf. *lat.* *diu bei tage*, *lange*, *vor langer zeit*.

S. Jaz pišem iz in z *da*vna, *zda*vnej, *ne-da*vno, *da*vnost, *da*vnina itd. „*Dre*vi in *da*vi“ mi je navaden pregovor.

Dalekū.

O. Pa tudi *dale*či-nū, *da*līnī *longi*nquus, *da*lja *longi*nquitas; iz *dale*ka, *ot dale*ka, *dale*če e *longi*nquo.

S. Dobro mi služi pridevnik dalek-a-o, prislov daleko, daleče ali daleč, deleč, brez *j*; iz daleka; le v sodnji stopnji je dalji, in prislovno dalje.

Danĭ.

O. Danĭ f. je vectigal, tributum, tvoj davek, in česk. se piše sedaj davka, e f. (Aufgabe, Problem); dies, nsl. dan-den pa je stsl. dĭnĭ.

S. I že Slovenci štajarski in ogerski pravijo den, kakor drugi Slovani. Verh davek imate tudi danek, darstvo donum; glag. dariti, daroviti; darmo je česki zastonj (gratis, umsonst, unentgeltlich), ki bi se morebiti prav pisalo na slovanskih pismih nam. prosto (franco)?

Dvekovati.

S. Ima i Jarnik nam. žvekovati iz žvati ruminare, dvečiti nam. žvečiti.

Desiti.

S. Desiti in dositi je stsl. invenire, deprehendere: čes. strašiti (schrecken): cf. ser. dię gr. *δειξ* (*deiknumi*) lat. dico.

Divü.

O. Div ser. furere, pa div splendere, lit. divas miraculum: ergo splendere, videre, mirari; it. mirare et čech. divadlo theatrum.

S. Iz pervega je ime divija f. stultitia; iz drugega pa je glag. diviti se čemu ali o čem t. j. čuditi se mirari, divü m. in divo-ese kar nsl. čud, čudo, a in esa, divno, in celo divno čudo.

Dika.

O. Gr. *δόξα* gloria nsl. dika habd. dičiti.

S. Mislil sem, da je iz gr. *δικη* pravo, pravilo, pravica, pravičnost, ker se v nji posebno razodeva božja slava (gloria); ali kaže se, da je slovanska: dika nebeška, dično t. j. hvalno, slavno, dičiti slaviti, zaljšati itd.

Dira.

O. Iz dreti-dirati je dira *σχίσμα* scissura.

Dlina.

S. Namesti dolgina ali dolžina ali daljina, kakor v rus. dliti muditi, odlagati, — se (dalje) biti, terpeti (sich verziehen; dauern, wahren).

Dlúbokü.

O. Serb. je dubok, slov. dlobok-dolbok iz dolbsti, serb. dubsti scalpere.

S. Nsl. globok je morebiti s prednjim *g* nam. dlobok (cf. lat. glubere), pravi Jarnik (vid. stsl. glübokü in gląbokü itd. nsl. globeti-globim immergi, golbeče blato trub.).

Doblj.

S. Doblj je fortis, sedulus, generosus; doblino, doblje, dobljestino fortiter, dobljesti res fortiter gesta, dobljati dominari, dobljevati strenuum esse itd.

S. Pa se doblj in dobrü pulcher, bonus, dobiti-im, in dobiti-bijem ferire, doba opportunitas, tempus (opportunum) ne vjemajo v korenini?

Dovodü.

S. Knjižniki moji že pisarijo to besedo po Vaše poleg latinskega, argumentum (Beweis, Zeugnis).

Dogodati.

S. Evenire v 5. versti, kar iz god, mi je celo všeč v tej obliki: dogoda se itd.; v 4. dogoditi se.

Dolitü.

O. Dolitü je cavernosus, foraminosus.

S. Kakoršna je notranja Kranjska. Dol, dolek fovea, dolec vallicula.

Domü.

O. Scr. damas, dam gr. δέμα lat. domus; famulitium, facultates; ecclesia.

S. Kakor po „nemški“ Dom ecclesia, domu vladika; domec domuncula; domač, domanj, domašenj, domoven itd.

Dopasti.

O. Stsl. advolare, obtingere, dopadnati incidere (zufallen).

S. V pomenu placere „gefallen“ dopasti-dopadati ali dopadati se, je nikdar rad nisem pisal, in veseli me, da je Kurelac tako dobro jo pojasnil. Slovenec naj tedaj piše: drago, milo, ljubo, ljubko, sladko, vgodno, obično, na voljo, po volji ali po godu mi je, vidi, zdi, mili se mi itd.

Dosuměti se.

O. Je menda nam. dosuminěti se suspicari, cogitatione assequi.

Draga.

S. Nsl. vallis, angustiae, rus. doroga via na pr. železna draga ali cesta.

Drevli.

S. Danes sem čital o drevnih pisateljih. Kranjec bi mislil, da so od „drevi“ (heute abends) ali iz „dreva“, drevesa!

O. Drevlje je olim, prius, ot drevlje; drevlini in drevlini pristinus; čes. dřive.

Drugū.

O. Drugū amicus, socius, drugarī socius; drugū adj. alius, alter; druga f., drugyni, družina, družika amica, socia; družiti se, drugovati socium esse.

S. Kakor pišem tak, enak-o, čem pisati i drugak, drugako n. drugač-e-i aliter, drugde-di nam. drugje ali drugje alibi, drugam alio, drugoč alias; od drugec, pravite Vi, ab alio loco hung. drugod alia itd.

Držati.

O. Tenere, imperare; sej je tvoja, sploh navadna.

S. Pa sem se je ogibal v nekterih bolj duhovnih pomenih; sedaj pak vidim, da po Vaše smem pisati i jaz, kakor se tudi govori, na pr. deržim za dolg ali dolžnost, deržim pravilo, vero, zapovedi, gnjev ali jezo na koga, deržim k komu (sem na ali pri njegovi stranki), deržati se običajev ljudskih, narodskih itd.

Zemljepisje v ljudski šoli.

(Dalje.)

Podnebje, prirodine.

J. Ali je na Koroškem kaj bolj merzlo, kakor na Kranjskem?

O. Podnebje koroško je sploh mnogo ojtřejše, nego podnebje sosednih dežel, ker je dežela v sredi med visokimi hribi, ter ima prostrane gojzde in orjaške snežnike in lednike ob mejah in po notranjem.

Severne doline zaperte proti zahodnim tū zlasti merzlim vetrovom pa odperte poldnevnuemu solncu in južnim sapam so najtoplejši kraji na Koroškem; naj toplejši kraj je labodska dolina.

Osredje dežele, dasiravno je nižje in so prirodna tla bolj gorka in nekoliko manj topla; bolj merzle so pa doline na severni strani Karavank in možiških gorá.

Toplota je precej primerno razdeljena na celo leto in na letne čase, kar je treba zlasti temu pripisovati, da na Koroškem mnogo dežuje in da je dežela od vseh strani zaperta. Naj toplejši mesec je navadno po vsi deželi juli, naj merzlejši na severji že december, kedaj celó november, na jugu pa mesec december in marc; januar in februar sta v severnih dolinah po padlem snegu mirna in jasna.

Letni časi so precej enolično razdeljeni. Zima terpi po vsi deželi po štiri mesece — od novembra do marca, v južnih gorah tudi po pet mesecev (od novembra do aprila); ni pa tako huda kakor dolga, večkrat sneži, in po dolinah so zavečja; v širjih dolinah pa na osrednjih ravninah je pa ostřejša.

Pomlad terpi navadno tri mesece, na južnih, ne pa na severnih viših ploščadih samo po dva meseca; pomladno vreme je sploh nestanovitno.

Poletje terpi povsod po tri mesece, je vse tri mesece enako in voljno (po velikih dežjih junija meseca.)

Jesen biva povsod po deželi primerno toplejša od pomladi, jesen je suha, pa navadno kratka (terpi po dva meseca) in povsod precej enako topla.

Dežja in snega obilo pada na Koroškem, ker je dežela v sredi in visoko v Alpah in ima veliko gozdov. Dni s padavino biva eno leto premeroma po 124. — Snežnih dni biva v vsi de-

želi po 35 na leto, naj več v Zilskem (v št. Lorencu 76, v Dropolji 47). V št. Lovrencu, kjer sneži razun mesecev junija in oktobra skoro celo leto, biva naj več dni s snegom meseca novembra (18) kakor sploh po vsi deželi; pa tudi maja meseca mête sploh po vsi deželi.

Megle so navadne po vsem Koroškem. Naj bolj se derzé megle po severnih in južnih dolinah in po sredi zemlje; naj bolj visoko na severji so sila redke.

Nevihte (viharji) pritiskajo naj več na notranje kraje, v tem ko so jih više pokrajine navadno proste.

Toča pobija naj bolj pogostoma po južnem koncu zemlje, zlasti po zilski dolini.

V severnih dolinah vlečejo naj raji severni vetrovi; po sredi zemlje pa po vseh podolgih dolinah, ki derzé od zahoda proti izhodu, premagujejo močno zahodni pa vzhodni vetrovi (v Celovcu po 41, v št. Lorencu po 48 dni na leto). Slane padajo po vsi deželi že septembra in kedaj celó maja meseca. Plazi so pogostoma na Karavankah pa na zilskih Alpah (toda samo na južni strani po južnih vremenih), bolj redki bivajo na severji.

J. Ali je Koroško kaj bogato na pridelkih iz prirodnine (narave)?

O. Rastlinstvo je sploh tako, kakor po srednje-evropejskih deželah. Na južnih brežinah tla z rastlinjem segajo vselej po 150 = 200' više, nego na severnih brežinah. Pšenica in debelača ali turšica rodi samo po najnižjih krajih, rež na nekoliko višjih krajih do 3000' visoko, oves do 4600'. — Meja vednega snega začenja na južni strani 9100', na severni 8900' visoko, ledniki ne segajo na Koroškem pod 6000', ker svet visí zeló na jug.

Živalstvo je tako, kakor sploh v alpskih deželah.

Rudnice (mineralni vreli) pa toplice nahajajo se po Koroškem poredkoma. Najčešče so slatine ali kiselce, zlasti v dolini labodski. Naj bolj znane so: železnata kiselica v Prebeli pa kiselice pri sv. Lenartu, v Dobravi (blizo Volfberka) in v Beli (blizo železne Kaplje). V Toplicah pri Beljaku so dvojne toplice, ki imajo po 21° R. in katerih voda je nekoliko apnata in kremenata. Višprijanski vreli imajo v sebi delov premogovih, žepelih in železnih.

(Dalje prih.)